

Катерина Врадій,

викладач,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
(м. Суми)

Kateryna Vradiy,

Senior lecturer, Makarenko Sumy State Pedagogical
University
(Sumy)

УДК 378.147.111+004.78]:
159.947.5-057.875:371.134:372
ББК 74.580.22

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА», ЇХ СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

INFORMATION NEEDS OF THE STUDENTS OF SPECIALTY «ELEMENTARY EDUCATION», THEIR ESSENCE AND CONTENTS

Одним з найважливіших напрямів розвитку освіти є інформаційне навчання студентів вищих навчальних закладів, зокрема майбутніх учителів початкової школи. Стаття присвячена питанням підготовки майбутніх вчителів до кваліфікованої діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища. Йдеться про сутність і зміст інформаційних потреб, як необхідної умови формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

One of the major trends of education is an informational education of students from higher educational institution, particularly of future primary school teachers. This article is devoted to future teachers, which prepare to professional activity in modern information environment activity. This article is about essence and content of information needs as a necessary condition of informational competence formation of future elementary school teachers.

Одним из важнейших направлений развития образования является информационное обучение студентов высших учебных заведений, в частности будущих учителей начальной школы. Статья посвящена вопросам подготовки будущих учителей к квалифицированной деятельности в условиях современной информационной среды. Речь идет о сущности и содержании информационных потребностей, как необходимого условия формирования информационной компетентности будущих учителей начальной школы.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство зіткнулося з радикальними змінами в області виробництва, розповсюдження та засвоєння інформації. Розпочалося століття глобальної інформаційної революції, за якого характер інформації, способи її передачі та її роль у житті суспільства піддаються глибоким змінам. Співвідношення між матеріальним виробництвом і виробництвом інформації постійно змінюється на користь останнього, що призводить до зміни самого характеру сучасного суспільства. Більшість країн світу переживають процес трансформації від індустріального до постіндустріального, інформаційного типу суспільства. Суспільство характеризується небувалим зростанням наукової інформації, посиленням інтеграції і одночасно диференціацією наук. Від фахівця в галузі початкової освіти необхідне глибоке засвоєння провідних ідей і концепцій, що характеризують сучасний стан педагогіки та ряду інших областей знань.

Швидке старіння і оновлення наукових знань у сучасних умовах висуває проблему формування у майбутніх учителів початкових класів потреб постійно поповнювати та оновлювати знання, підвищувати свій професійний рівень. Професійна підготовка фахівця в галузі початкової освіти має сприяти формуванню потреби самостійно переробляти і засвоювати нову інформацію, сприяти розвитку орієнтації на саморозвиток.

Спеціаліст XXI століття - майбутній вчитель початкової школи повинен володіти високим інформаційним потенціалом, сформованими інформаційними потребами, які є важливим чинником професійного та особистісного розвитку. Окреслені завдання можуть бути успішно вирішені, якщо у ВНЗ будуть сформовано інформаційні потреби студентів на базі їх детального вивчення.

Дослідження інформаційних потреб студентів обумовлюється і двома взаємопов'язаними ситуаціями в практиці інформаційного забезпечення споживачів: «інформаційним дефіцитом» і «інформаційним вибухом» з усіма соціально-педагогічними та психологічними наслідками.

Сучасна ситуація експоненціального зростання наукової інформації породжує проблему сприйняття і переробки інформації. Ця проблема пов'язана з обмеженими можливостями студентів у сприйнятті і розумінні певної кількості педагогічної інформації.

Простежується й інша інформаційна ситуація в діяльності студентів, яка в науковій літературі формулюється виразом «інформаційний дефіцит», під яким розуміється соціально-детерміноване оточення, що характеризується частковою або повною відсутністю відомостей про об'єкт пізнання, невизначений семантичний простір, інформаційний вакуум» у діяльності студентів.

Розвитку і конкретизації загальних положень про потреби присвячені дослідження філософів, соціологів, психологів, економістів. Аналіз літературних джерел засвідчив, що інформаційні потреби фахівців сфери початкової освіти також досліджувалися науковцями. Проте, така велика група споживачів інформації, як студенти залишилася за межами проведених досліджень. Більш глибоке і адекватне розуміння сутності інфопотреб, закономірностей їх формування та розвитку буде сприяти більш точній та успішній орієнтації особистості у сучасному інформаційному світі. Хоча інформаційні потреби відіграють важливу роль у соціалізації особистості, ще мало відомо, в чому конкретно полягає ця роль, як вона реалізується і як на неї можна впливати.

Практична важливість проблеми та її недостатня теоретична розробленість у науці визначили **мету** нашого дослідження: розкрити сутність і зміст поняття «інформаційні потреби».

Інформація є головним засобом здійснення соціалізації особистості. Саме існування суспільства, його розвиток базується на наявному багажі знань, тезаурусі, що має необхідні кількісні та якісні характеристики. Тезаурус включає в себе накопичені знання минулих поколінь і нові знання, що з'являються з розвитком цивілізації. Освоєння цих знань здійснюється саме через реалізацію інфопотреб. Соціальна діяльність передбачає в якості неодмінної умови оволодіння потоком інформації, що розвивається і поновлюється. Соціальна природа людини зумовлює виникнення і розвиток інфопотреб.

Інфопотреби людини реалізується через контакти з іншими людьми та взаємодію з «носіями» інформації, інформаційними системами. Саме в процесі їх задоволення засвоюються існуючі в суспільстві людські цінності і норми, тенденції та традиції.

Аналіз актуальних досліджень. Основною властивістю, що характеризує споживача інформації в інформаційній системі, є інформаційні потреби (ІП). Сутність цього важливого і багатопланового поняття залишається недостатньо виявленою, хоча ІП було присвячено багато спеціальних досліджень і всі автори єдині в тому, що наявність ІП необхідно пов'язувати з ситуацією, коли для вирішення будь-яких проблем людині необхідна інформація і вона відчуває такий стан, як потребу в її отриманні.

Базовими дослідженнями, присвяченими виявленню сутності та уточненню вихідних понять теорії ІП, що дозволили представити досліджувану проблему комплексно і виділити основні її напрямки, стали роботи В.І. Бородині, Ю.Л. Шапіро, Л.Д. Квіртія, Д.І. Блюменау.

Поле думок з дефініції ІП є досить широким, проте ми спробуємо його охопити, представивши найбільш значні.

У найзагальнішому вигляді ІП розглядаються у двох аспектах. По-перше, як деякий стан суб'єкта, що не викликав ніякої спрямованої діяльності, необхідність споживача в отриманні певної педагогічної або міждисциплінарної інформації. По-друге, як те, що спрямовує і регулює інформаційну активність споживача інформації, як прагнення конкретного споживача інформації компенсувати недолік у тих чи інших відомостях.

При розгляді задоволення ІП інформаційними службами поняття ІП трактується як «об'єктивно існуючий фактор», як «об'єктивна необхідність» в інформації з конкретної проблеми, виражена сумою питань, відповідь на які засобами інформації дає готове вирішення творчого завдання. Виділені нами визначення підкреслюють об'єктивний характер ІП, розкриваючи їх з ще одного найбільш важливого боку, а саме як один із показників творчої діяльності, що орієнтує на поглиблення і вдосконалення професійних знань.

Інші визначення ідентифікують ІП з необхідністю своєчасного отримання споживачем потрібної, достовірної та повної інформації з певного кола питань, яке змінюється, або з потребою у зміні тезаурусу, тобто при визначенні ІП першорядним є характер отриманої інформації і форма її представлення, при цьому інформація повинна бути своєчасною.

Проілюстровані визначення, на нашу думку, не розкривають повною мірою сутності ІП, оскільки однобічно висвітлюють питання, розглядаючи ІП тільки до запитів споживача інформації та в процесі його інформаційного обслуговування, що не відображає професійної діяльності і не відповідає сутності інформаційного забезпечення.

Виходячи з цього, наступна група дослідників, додаючи діяльнісний аспект, пропонує розглядати ІП у більш широкому плані, як потреби в комплексі відомостей, що доповнюють початкове знання, за допомогою якого суб'єкт інформаційної взаємодії вирішує об'єктивну проблему, що виникла перед ним у процесі взаємодії з навколишньою дійсністю, вирішення якої пов'язане з підтримкою його діяльності у певний проміжок часу на оптимальному рівні [2, с. 67].

Значна кількість дослідників пов'язує ІП з пізнавальною діяльністю і визначає їх, як потреби в знанні, властиві кожному суб'єкту, зумовлені характером професійної діяльності, які залежать від його індивідуальних (особистісних) характеристик, та отримують конкретне вираження у формі інформаційних запитів [5, с. 182]. У наведеному визначенні наголошується на суб'єктивних ознаках ІП, в яких виділено індивідуальні особливості споживача інформації (його спеціальність, освіту, стаж роботи, вік тощо).

При інформаційному забезпеченні під ІП розуміється об'єктивно необхідне знання для вирішення конкретного проблемного інформаційного завдання, що адекватно відображає стан досліджуваної предметної області в

певний момент часу. Виявити ІП у цьому випадку - означає сформулювати (поставити) завдання користувача в інформаційному аспекті.

Потреба в знаннях визначає готовність особистості адекватно реагувати на вплив зовнішнього середовища, приймати необхідні рішення в різних ситуаціях.

У реальних життєвих ситуаціях знань, одержаних у вищому навчальному закладі, виявляється недостатньо для адекватного реагування на зовнішні впливи. Виникає усвідомлена необхідність у додаткових знаннях для вирішення конкретних завдань. Оскільки знання, у процесі їх мотивованого споживання, розглядаються як інформація, то виникають ІП, які відображаються у свідомості у вигляді образу, моделі, усвідомлюються як неузгодженість між наявними знаннями і знаннями необхідними. Виходячи з цього О.В. Антонов визначає ІП, як акт усвідомлення недостатності наших знань для побудови психічної моделі об'єкта, моделі, що відображає рівень наших уявлень про даний об'єкт [5, с. 205]. Якщо у представленій моделі ми виявляємо прогалини, то для їх усунення і виникає потреба в додаткових знаннях.

З точки зору особистісного підходу ІП визначаються як «відносини», «певні форми відносин» людей (фахівців) до предмета потреби - інформації, яка кваліфікується як необхідна для вирішення поставленого завдання.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши поле думок з дефініції ІП ми вважаємо, що ІП студентів необхідно розглядати як суб'єктивну потребу особистості в інформації з конкретної проблеми, виражену сумою питань (що випливають з особливостей теми і готовності особистості до її пізнання), відповідь на які засобами інформації дає алгоритм або готове вирішення творчого завдання.

Психолого-педагогічні дослідження ІП ставлять акцент на методологічному вивченні проблеми ІП, а це дозволяє виявити, що важливою характеристикою ІП є їх історична, соціальна та професійно-галузева конкретність [1, с. 98]. ІП знаходяться в тісній єдності з інтересом - специфічною пізнавальною спрямованістю особистості на предмети і явища дійсності. Для повного визначення сутності ІП необхідно виявити їх зв'язок з поняттями «інформаційний інтерес», «інформаційний запит», «потреба в інформації».

Таку спробу здійснила Попілова Л.Л., констатуючи існування нечіткості і невизначеності у вживанні таких термінів як «інтерес», «потреба», «запит» і їх похідних, приймаючи терміни «інформаційний інтерес», «потреба в інформації», «інформаційний запит».

Під інформаційним інтересом розуміється тривало існуюча потреба в отриманні інформації за незмінним колом питань (зазвичай широким), і в такому випадку потреба в інформації - необхідність отримання протягом обмеженого проміжку часу інформації за певним колом питань (або питанням), що змінюються. Отже, інформаційний запит висловлює потребу в конкретних відомостях з конкретного питання, зазвичай обмежуючись невеликим проміжком часу [2, с. 25]. Подані визначення розкривають основні поняття, пов'язуючи їх часовою категорією.

Важливою сферою вивчення ІП виступає численна група практичних досліджень:

а) професійних ІП, що розглядаються з точки зору галузевих, вузькопрофільних інтересів (Гольдберг А.Л., Міронов В.М., Великий А.А., Захаров А.Г., Бурцева Т.А., Алексєєв Н.Г., Карнаєва Л.М., Цуркан Н.Б., Захарова Л.А.);

б) ІП, пов'язаних з широким колом різноманітної інформації, що представляє багату основу для збагачення інтелектуальної культури особистості. У число невід'ємних її складових входить широке коло різноманітної літератури - з філософії, психології, соціології, яка активізує творчу думку (Козляковський П.О., Макарова Т.К., Петрова Л.І.).

Висновки. Підводячи підсумок нашого дослідження, можемо зробити наступні висновки:

1. Інформаційні потреби студентів - важлива складова професійної компетентності майбутніх фахівців, що визначає їх готовність до самостійного пошуку професійної інформації та забезпечує процес безперервної освіти протягом усієї професійної діяльності, а також професійний та особистий розвиток.

2. Інформаційні потреби студентів характеризуються широким спектром спрямованості та різною глибиною, що визначається сформованістю ставлення студентів до навчальної діяльності та пізнавальною активністю.

3. Інформаційні потреби студентів мають великі резерви розвитку, розкриття яких забезпечено розробкою і створенням відповідних педагогічних умов, заснованих на обліку механізмів виникнення і розвитку інформаційних потреб, а також типологічних та індивідуальних особливостей студентів.

Дослідження дозволило виявити нові проблеми, які вимагають подальшого дослідження: створення системи дидактичних технологій, орієнтованих на засвоєння професійно ціннісної інформації та фундаментального знання; на новий ціннісний зміст творчих і дослідницьких завдань; на самосвідомість, самопроєктування і самореалізацію студентами, своєї професійно значимої Я-концепції.

1. Краевский В.В. Методология педагогического исследования / В.В. Краевский. - Самара, 2009. - 163 с.
2. Педагогический опыт: Поиск и достижения / [под ред. Ф.В. Зоряновой] - Спб., 2008. - 115 с.
3. Риз Г.И. Мысли о педагогической деятельности, культуре, мастерстве / Г.И. Риз // Педагогика. - 2005. - №4. - С. 114-116.
4. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: От деятельности к личности / С.Д. Смирнов. - М.: Аспект Прес, 2005. - 271 с.
5. Теория и практика высшего педагогического образования: Межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. В.А. Сластенин. - М.: Прометей, 2011. - 246 с.
6. Тихонов А.Н. Сохранение научного потенциала и научных школ - главное задание высшей школы / А.Н. Тихонов // Педагогика. - 2013. - №1. - С. 149-159.